

Prijímací aparátúra (kryštálka) z roku 1915, pri nej miniatúrna kryštálka vyrobená o niekoľko desaťročí neskôr

Kryštálka asi z tridsiatych rokov minulého storočia

Doma vyrobená kryštálka zvláštneho tvaru

Rádiá bez batérií

Rádioamatérstvo sa začalo rozvíjať v druhej dekáde 20. storočia. Najjednoduchšie rozhlasové prijímače sa nazývajú kryštálky.

V začiatkoch rozvoja rozhlasu boli rozhlasové prijímače veľmi drahé. Zruční obdivovatelia novej techniky si ich preto často vyrábali sami. Ale aj samotné súčiastky na tzv. lampové (elektrónkové) prijímače boli pridrahé. Mnohonásobne lacnejšie však boli súčiastky na výrobu kryštálok. Názov kryštálka sa odvádza od najdôležitejšej

súčiastky – detektora, ktorý obsahoval na príklad kryštál galenitu.

Výroba prijímačov z niekoľkých súčiastok (ladiaca cievka, ladiaci kondenzátor, detektor, slúchadlá) a dobrej antény pretrvávala až do päťdesiatych rokov minulého storočia. My sme si ju zostrojovali v rámci technického krúžku ešte v šesťdesiatych rokoch.

Na medzinárodnej elektronickej aukcii v USA sa mi podarilo získať ladiacu časť prijímača. Podľa predávajúceho, ale aj podľa literatúry táto aparátúra pochádza z roku 1915. Tí, ktorí vedia, že pravidelné vysielanie rozhlasu sa začalo v USA v roku 1920, sa iste chcú opýtať, na čo to bolo, keď rozhlas ešte nevysielal. Nuž, takýto prijímač mohol byť na príjem pokusných vysielaní na vojenské účely, ktoré v tom čase už prebiehali.

Štefan Holakovský
Foto autor

OPÝTALI SME SA JAZYKOVEDCOV...

... na tvorenie genitívu množného čísla podstatných mien ženského rodu vzoru žena

Niektorým používateľom spisovnej slovenčiny robí problémy náležité utvorenie tvaru genitívu (2. pádu) množného čísla podstatných mien ženského rodu, ktoré sa skloňujú podľa vzoru *žena*, ako sa o tom môžeme presvedčiť pri pozornejšom sledovaní hovorených aj písaných jazykových prejavov. Stretáme sa napríklad s tvarmi genitívu množného čísla v podobe *učiteľiek* aj *učiteľok*, *predavačiek* aj *predavačov*, *basketbalistiek* aj *basketbalistok*, *futbalistiek* aj *futbalistok*, *kolobežiek* aj *kolobežok*, *lekáriek* aj *lekárov*, *tkáčiek* aj *tkáčok*, *robotníčiek* aj *robotníčov*, *účtovníčiek* aj *účtovníčov*, *žiačiek* aj *žiačov*, *pacientiek* aj *pacientok*, (doklady sme si poznačili z internetu). Pozrime sa na tvorenie genitívu množného čísla uvedených podstatných mien.

Genitív množného čísla podstatných mien ženského rodu, ktoré sa skloňujú podľa vzoru *žena*, tvorí sa s tzv. nulovou pádovou príponou (t. j. bez prípony) a s predĺžením poslednej slabiky slova

(ak nie je dlhá) po vynechaní nominatívnej prípony *-a* (prípony, ktorá je v nominatívne, 1. páde, jednotného čísla). V poslednej slabike základu slova sa krátka samohláska predlžuje na dvojhlásku alebo na dlhú samohlásku, napr. *žaba* – *žiab*, *žena* – *žien*, *sekerá* – *seker*, *hora* – *hôr*, *para* – *pár*, *slina* – *slín*, *mucha* – *múch*, *ryba* – *rýb*. Rovnako sa predlžujú aj slabikotvorné *r* a *l* na *rá* a *lá*, napr. *srna* – *srín*, *vlna* – *vln*. Po predchádzajúcej dlhej samohláske alebo po dvojhláske sa krátka samohláska nepredlžuje, napr. *násada* – *násad*, *príhoda* – *príhod*, *zátoka* – *zátok*, *záľuba* – *záľub*, *priehrada* – *priehrad*, *klieština* – *klieštin*, *tiesňava* – *tiesňav*.

Pri slovách zakončených alebo utvorených príponami *-ba*, *-ka* genitív množného čísla sa po predchádzajúcej krátkej samohláske tvorí s vkladnou dvojhláskou *-ie*, napr. *plavba* – *plavieb*, *skladba* – *skladiieb*, *stavba* – *stavieb*, *činiteľka* – *činiteľiek*, *nositeľka* – *nositeľiek*, *kvočka* – *kvočiek*, *odbočka* – *odbočiek*, *vnučka* –

vnučiek, *žiarovka* – *žiaroviek*, *hrdlička* – *hrdličiek*, *lyžička* – *lyžičiek*, *blúzočka* – *blúzočiek*. Po predchádzajúcej dlhej samohláske alebo po dvojhláske vkladá sa krátka samohláska *o*, napr. *túžba* – *túžob*, *bábka* – *bábok*, *chatárka* – *chatárok*, *masérka* – *masérok*, *šprintérka* – *šprintérok*, *upchávka* – *upchávok*, *objímka* – *objímok*, *odbornička* – *odborničok*, *účtovníčka* – *účtovníčok*, *úradníčka* – *úradníčok*, *kliatba* – *kliatob*, *čiarka* – *čiarok*, *občianka* – *občianok*, *železničiarica* – *železničiarok*, *postielka* – *postielok*. Uplatňuje sa tu teda pravidlo o rytmickom krátení, podľa ktorého pri tvorení slov alebo tvarov slov (okrem istých výnimiek) nemajú za sebou nasledovať dve dlhé slabiky.

Z príkladov na genitív množného čísla podstatných mien ženského rodu, ktoré sme uviedli na začiatku, s vkladnou dvojhláskou *ie* sú správne podoby *učiteľiek*, *predavačiek*, *futbalistiek*, *basketbalistiek*, *kolobežiek*, lebo pred vkladnou dvojhláskou *ie* je krátka samohláska. Naopak, s vkladnou samohláskou *o* sú správne podoby *lekárov*, *robotníčov*, *účtovníčov*, *tkáčok*, *žiačov*, *pacientok*, lebo pred vkladnou samohláskou *o* je dlhá samohláska, resp. dvojhláska.

PaedDr. Matej Považaj, CSc.